

Základy tvorby dotazníku

Klára Bártová, Ph.D.
Klara.Bartova@fhs.cuni.cz

Dotazník

= standardizované interview v písemné podobě

- Výzkumný instrument, který se skládá ze série otázek za účelem získávání informací od respondentů (probandů, pacientů). Často je designován tak, aby byly výsledky statisticky zpracovatelné
- Výzkumný dotazník (psychologie, sociologie, antropologie) - účelový vzorek
- Průzkum, celonárodní výzkum (psychologie, sociologie) - kvótní výběr, náhodné výběry ve velkých populacích
- Anketa – neadresné dotazování, není výběr, nengeneralizovatelné,

Dotazník

= *standardizované interview v písemné podobě*

X

- Diagnostický dotazník, psychologické testy – nutná standardizace a stanovení norem, umožňují stanovení individuálních diferencí mezi lidmi (probandy, klienty, pacienty), časté licence.

- => Příklady testů:

Klinické (Škála stresových situací)

Výkonové (Intelligenční testy)

Osobnostní (Big five, Catell)

Projektivní (Rorschachův test, TAT)

Rozhovor versus dotazník

Standardizovaný rozhovor	Dotazník
Pracná a nákladná technika sběru informací	Efektivní technika sběru, velký počet jedinců, malé náklady
Časová náročnost	Velký počet v malém čase
V terénu nutný velký počet vyškolených tazatelů	Spolupracovníci v terénu nejsou nezbytní, zaškolení nenáročné
Nízká anonymita výzkumu	Vysoká anonymita výzkumu
Rozdíly mezi tazateli => interviewer bias	Shodnost podnětové situace
Menší nároky na vlastní iniciativu respondenta, nemůže vynechávat odpovědi	Vysoké nároky na ochotu respondenta, může přeskakovat otázky
Je jisté že respondent patří do vybraného vzorku	Za respondenta může odpovídat někdo jiný
Proporce dokončení interview vysoká	Nízká návratnost – snižuje reprezentativitu vzorku
Možnost vysvětlit nejasné otázky	Možnost nepochopení otázek

Výhody a nevýhody dotazníku

- **Výhody:** úspora času, peněz (možnost zadávat simultánně), snazší kvantifikace dat
- **Nevýhody:** menší pružnost (nelze klást doplňující otázky), formulace otázky nemusí být všem srozumitelná, nižší věrohodnost (proto kontrolní otázky)

=> Kdy použít dotazník ?

- A) při dotazování velkého počtu osob – celonárodní výzkumy

Př. Chceme zjistit jaké procento žen v reprodukčním věku užívá HA a zda tyto ženy mají nějaké sexuální potíže.

- B) soubor respondentů je homogenní z hlediska životního stylu, filosofie, náhledu a zkušeností (kultury) = lze předpokládat platnost indikátorů a porozumění otázkám

- *Př. Chceme zjistit zda jsou piloti dopravních letadel spíše společenší či nikoliv, nebo dotazy na experty.*

- C) opravdu víme, na co je důležité se ptát a jak se ptát.

Př. doplňkové dotazníky k rozhovoru, existují standardizované testy, které odhadnou extroverzi respondenta přesněji a rychleji než já při rozhovoru

Struktura dotazníku

- Obsah
  - Úvod
    - Instrukce
    - Představení výzkumu
    - Podmínky anonymity
    - Motivace respondentů
  - Otázky
    - Demografické údaje
    - Jádru dotazníku
  - Zakončení

Typy otázek:

- **Otevřené** (open-ended, free response)
- **Uzavřené**
  - ano/ne
  - posuzovací škály
    - výběr možností z nabídky
    - nucená volba – nutíme respondenta vybrat si ze dvou či více možností
- Výhody otevřených otázek proti uzavřeným: lidé se mohou rozpovídat, ale horší zpracování a kvantifikace (záleží na míře uzavřenosti)

Ukázky otevřených otázek:

- **Otevřené** (open-ended, free response) = dotázaný použije jako odpověď na otázku své vlastní formulace. Jsou nestandardizované, nenabízí kategorie.

Jaké by měl mít podle vás vlastnosti ideální partner pro dlouhodobý vztah (napište co vás napadne): _____

Kolik měříte? _____

- **Polootevřené otázky** = jsou nabídnuty kategorie odpovědí a mimo to poskytnuta možnost odpovědět volně

Jaké by měl mít podle vás vlastnosti ideální partner pro dlouhodobý vztah (zakroužkujte jednu nebo více odpovědí, případně dopište chybějící)

Fyzická atraktivita / smysl pro humor / finanční zázemí / příjemní rodiče

Další: _____

Ukázky uzavřených otázek:

- **Uzavřené** = dávají respondentovi k dispozici určitý výčet odpovědí

A) výběr ze dvou možností, které se vylučují (dichotomické):

ANO/NE: Je podle vás důležitá při výběru dlouhodobého partnera fyzická atraktivita?

Ano/ne

Výběr ze dvou vyčerpávajících možností: pohlaví: žena/muž

Nucený výběr (forced-choice design):

Co je podle vás důležitější při výběru dlouhodobého partnera?

Fyzická atraktivita / finanční zabezpečení

- **DOSTANEME BINÁRNÍ PROMĚNNOU!**

Ukázky uzavřených otázek:

B) Výběr z více možností z nabídky: respondent může vybrat jednu (výběrové) nebo více (výčtové) z nabízených odpovědí

*Jaké by měl mít podle vás vlastnosti ideální partner pro dlouhodobý vztah:
Fyzická atraktivita / smysl pro humor / finanční zázemí / příjemní rodiče*

KATEGORIÁLNÍ PROMĚNNÁ!

Jak často se svým partnerem chodíte do společnosti:

- a) téměř každý den*
- b) jednou až dvakrát týdně*
- c) jednou až dvakrát za měsíc*

ORDINÁLNÍ PROMĚNNÁ !

Ukázky uzavřených otázek:

B) Záznam odpovědi na škále:

Celá popsaná:

Jste spokojená ve svém současném partnerství:

Naprosto / spíše ano/ spíše ne / vůbec

Dá se přehledně zaznačit do tabulky!

Popsaná zkraje:

Likert-type scale – nejčastěji lichý počet 5,7,9, ale může být i 4,6 – poté chybí neutrální střední hodnota

Jste ve svém současném partnerství spokojená:

(ano, velmi)   1   2   3   4   5   6   7 (ne, vůbec)

Obecná pravidla kladení otázek:

- Nemá se ptát na 2 věci (dvouhlavňové o.)
- Nemá navádět k určitému stylu odpovědi (sugesce)
- Neměla by obsahovat nesrozumitelné termíny, či stavět na něčem co respondent nezná
- Nesmí obsahovat dvojitý zápor
- Nemá být příliš obecná
- Musí být emocionálně přijatelná

Chyby při kladení otázek:

- Dvouhlavňové o.

Vybíráte si partnera spíše podle vzhledu nebo se vám zdají důležité také jeho osobnostní charakteristiky?

- Sugescie

Není finanční zázemí nejdůležitějším kritériem při výběru partnera?

- Neobsahovat nesrozumitelné termíny, stavět na něčem co respondent nezná

Jsou podle vás silně vyvinuté arcus superciliares u mužů atraktivní?

- Dvojitý zápor

Nemyslíte si že u mužů není důležitá fyzická atraktivita?

- Nemá být příliš obecná

Co je podle vás na lidech atraktivní?

- Emocionální přijatelnost: *Milujete svou matku?*

Užitečné typy pro kladení otázek

- Jednoznačnost (ptát se jasně, pouze na jednu věc)
  - Neutrálnost - neptát se proč, ale jak - zamezit subjektivnímu zkreslení od dotazovaného)
  - Srozumitelnost - nepoužívat dva zápory, vyhýbat se cizím slovům a znalostně podmín. otázkám, aj.)
  - Nepřímé nebo projektivní otázky v případě emotivních témat! – např. *Jak byste zareagoval v situaci kdyby byla vaše partnerka pozvána na večeři jejím bývalým přítelem?*
- + Dobře promyslet typ škály odpovědi (nucená volba, škála, volný typ, plus zařazení možnosti „nevím“ a „nechci odpovídat“) - kategorie se musejí navzájem vylučovat !!! a zároveň musí obsahovat kompletní výčet odpovědí !!!!

Pořadí otázek:

- Zachovávat stále stejné!
- Začínat zahřívajícími otázkami (např. soc. demo)
- Postupovat od obecných otázek ke specifickým, od neutrálních k citově zabarveným (trychtýřové kladení otázek (od obecných k jádrovým) X hřebenovité (typy otázek střídají))
- Sladit škály a odpovědi jedním směrem
- Zařadit nakonec dotaz na upřímnost odpovědí, případně do dotazníku umístit opakující se kontrolní otázky (tzv. L-score)
- Čas potřebný k vyplnění dotazníku by neměl přesáhnout 45 min!

Poznámka:

- Self – report = respondent vypovídá o sobě, svém chování, postojích či názorech
- Observational report = respondent vypovídá o nějaké jiné blízké osobě (např. o partnerovi, o dítěti, o kamarádovi)
- Kontrolní otázky = klademe tehdy, když předpokládáme nepřesnost nebo nesprávnost odpovědí. Ověřují věrohodnost odpovědí

Chcete-li použít dotazník ve svém výzkumu:

- Ujistěte se, zda již neexistuje standardizovaný dotazník k tématu!

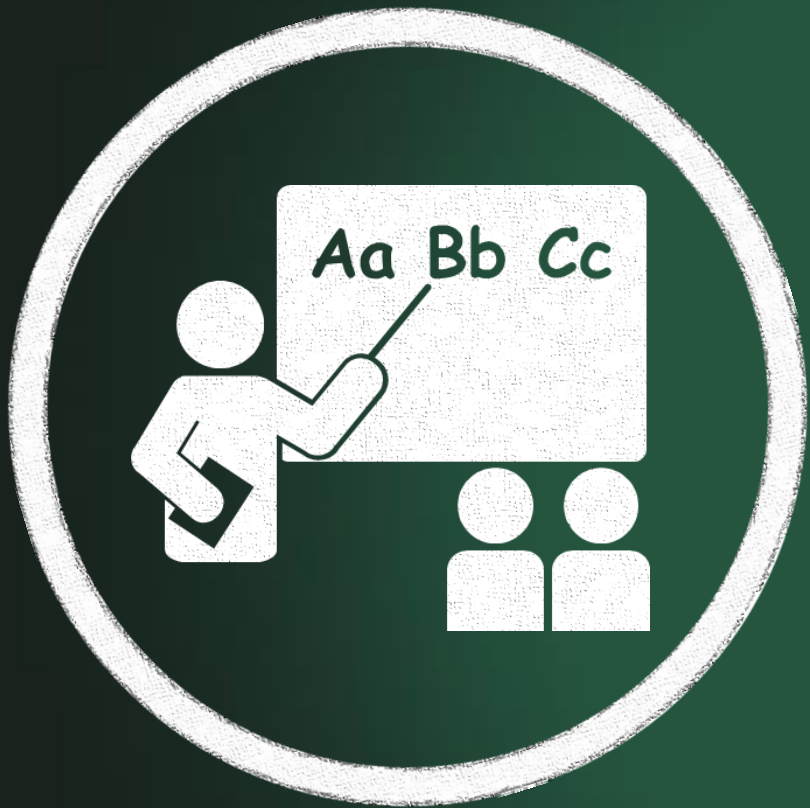
Např. Chci zkoumat zda lidé s vyšším socioekonomickým statutem mají spokojenější partnerství.

Postup: projdu odbornou literaturu nebo se zeptám školitele, najdu např. Dotazník (na SES, Tuček) a DAS na určování p. spokojenosti

- Pozor, v případě překladu dotazníku z cizího jazyka také nutná standardizace nebo přizpůsobení na naše podmínky)

(např. Dotazník sledující míru konzumace alkoholu u mladistvých z Japonska se nemůže beze změn použít pro naši populaci)

- Nebo vývoj vlastního dotazníku.....

Prohlédněte si ilustrační dotazník na dalším slídu. Co vše je v něm špatně? Vyhodnocení naleznete na konci prezentace.

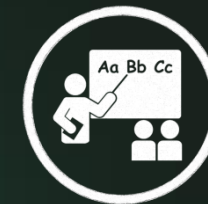
ILUSTRAČNÍ DOTAZNÍK

Fakulta humanitních studií
Univerzity Karlovy

Dotazník, který se Vám dostal do rukou, má za úkol z Vás nedostat naprosto žádné relevantní informace pro účely Univerzity Karlovy.

V dotazníku se nacházejí různé typy otázek, odpověďte na ně, jak uznáte za vhodné. Nebudete-li si odpovědi jisti, poradte se s kamarádem či jinou blízkou osobou. Vaše účast a vyplnění dotazníku je nutnou podmínkou absolvování metodologického kurzu. Nezapomeňte proto po vyplnění dotazník podepsat a při odchodu z přednášky odevzdat vyučujícímu. Výsledky výzkumu, stejně jako Vaše osobní údaje budou prezentovány veřejně na webových stránkách výzkumu.

Ilustrační dotazník

1. Na kolik upřímně vyplníte tento dotazník?

(zcela) 1   2   3   4   5   6   7 (vůbec)

2. Popište prosím co nejpodrobněji první sexuální zážitek:

.....

.....

.....

3. Že se Vám líbila přednáška Jitky Lindové?

(ano, velmi) 1   2   3   4   5   6   7 (ne, vůbec)

4. Nemyslíte si, že metodologie není nuda?

Ano/Ne

5. Byl/a jste zatím přítomen/a na všech přednáškách tohoto kurzu?

(spíš ano) _____ (spíš ne)

6. Zdá se Vám šťastné, že se přednášející kurzu střídají, nebo byste uvítali jen jednoho vyučujícího po celý kurz?

(souhlasím) 1   2   3   4   5   6   7 (nesouhlasím)

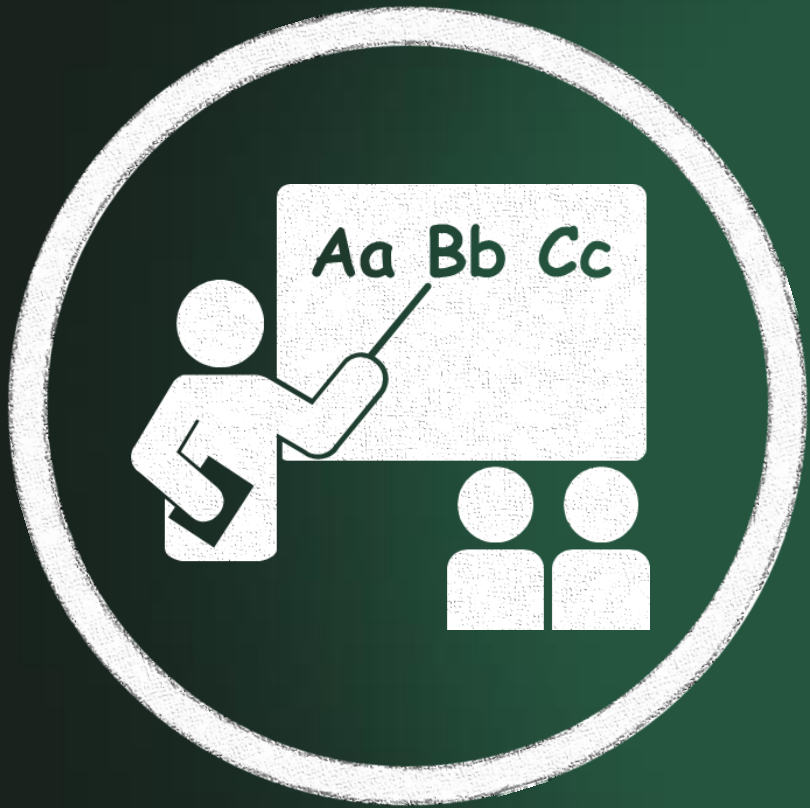

7. Domnívám se, že poznatky získané v rámci tohoto kurzu prakticky využiji.
(ne, nesouhlasím) 1   2   3   4   5   6   7 (ano, souhlasím)

8. Jsem studentem/studentkou:

- a) Doktorského studia FHA
- b) 4. ročníku magisterského studia FHS
- c) 5. ročníku bakalářského studia FHS

Máte štěstí, že jste dotazník vyplnil/a, ještě ho rychle odevzdejte!!!

Studijní literatura – viz
povinná četba

Vyhodnocení úkolu viz
další slide

Úvod: Nejsou v něm uvedeny instrukce k vyplnění, respondent by měl vyplňovat dotazník sám za sebe a jeho vyplnění by mělo být vždy dobrovolné, osobní údaje nesmí být zveřejněny, není zachována a slíbena anonymita respondenta.

1. Taková otázka má smysl v upravené podobě na konci dotazníku a vhodnější by bylo například procentuální ukotvení škály.

2 . Jedná se o velmi intimní otázku, měla by se proto objevovat až ke konci dotazníku, nebo pokud to není nutné, tak vůbec.

3 . Jedná se o sugestivní otázku a objevuje se zde zcela zbytečně jinak ukotvená škála než u první otázky.

4. Dvojitý zápor
5. Dalo by se, možná zvolit jiný popis okrajů škály, spíše procenta nebo určitě ano/ne
6. Dvě otázky v jedné, nevhodné ukotvení škály, obrácená škála a jiná než předchozí - škála by měla být ukotvena vždy stejným směrem, tedy když je u předchozí škály souhlas vlevo, tak by měl být i zde.
7. Lehká sugesce, opět opačný popis škály
8. Nevhodný výběr kategorií odpovědí, většina z nich chybí
9. Neslušné zakončení